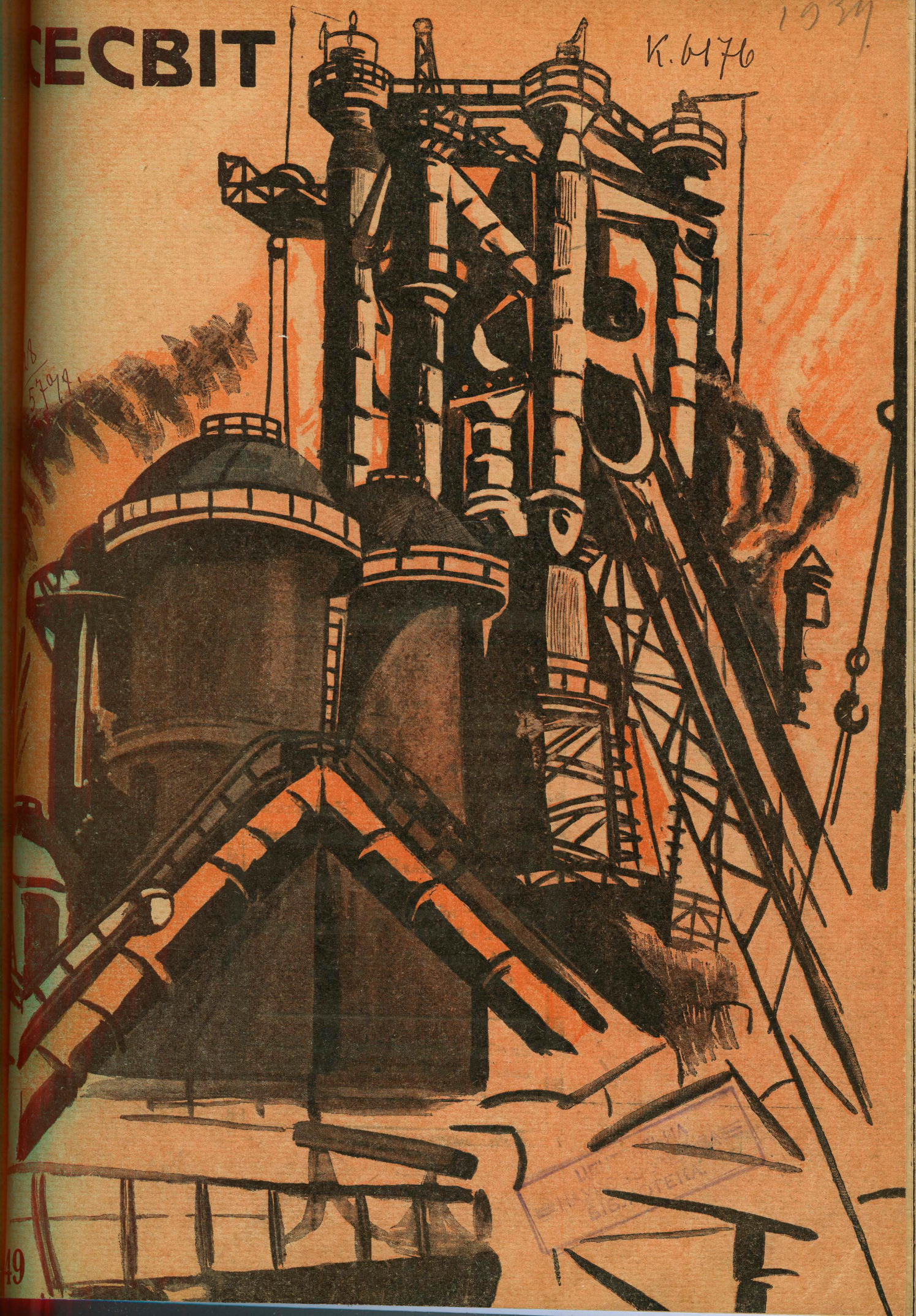

CECBIT

K. 6176

1939

K67
РІК
2-
19

З М І С Т

**З мова Десмоля,
роман з сучасного
турецького життя. . Л. Величко**

Н а р и с и:

**Від аргонавтів до За-
гесу . . . . . Л. Намарадзе**

Жнива залізнi . . . Я. Вельський

**В матери Василя Бла-
китного . . . . . Я. Брік**

**До десятиріччя рево-
люції в Баварії. О. Полницький**

**Наші соляні багат-
ства . . . . . А. Тур**

**На обкладинці малюнок Б.Л. Мал-
кина—Нова доменна піч на заво-
ді ім. Дзержинського**

6176

ВИДАННЯ IV

№ 49

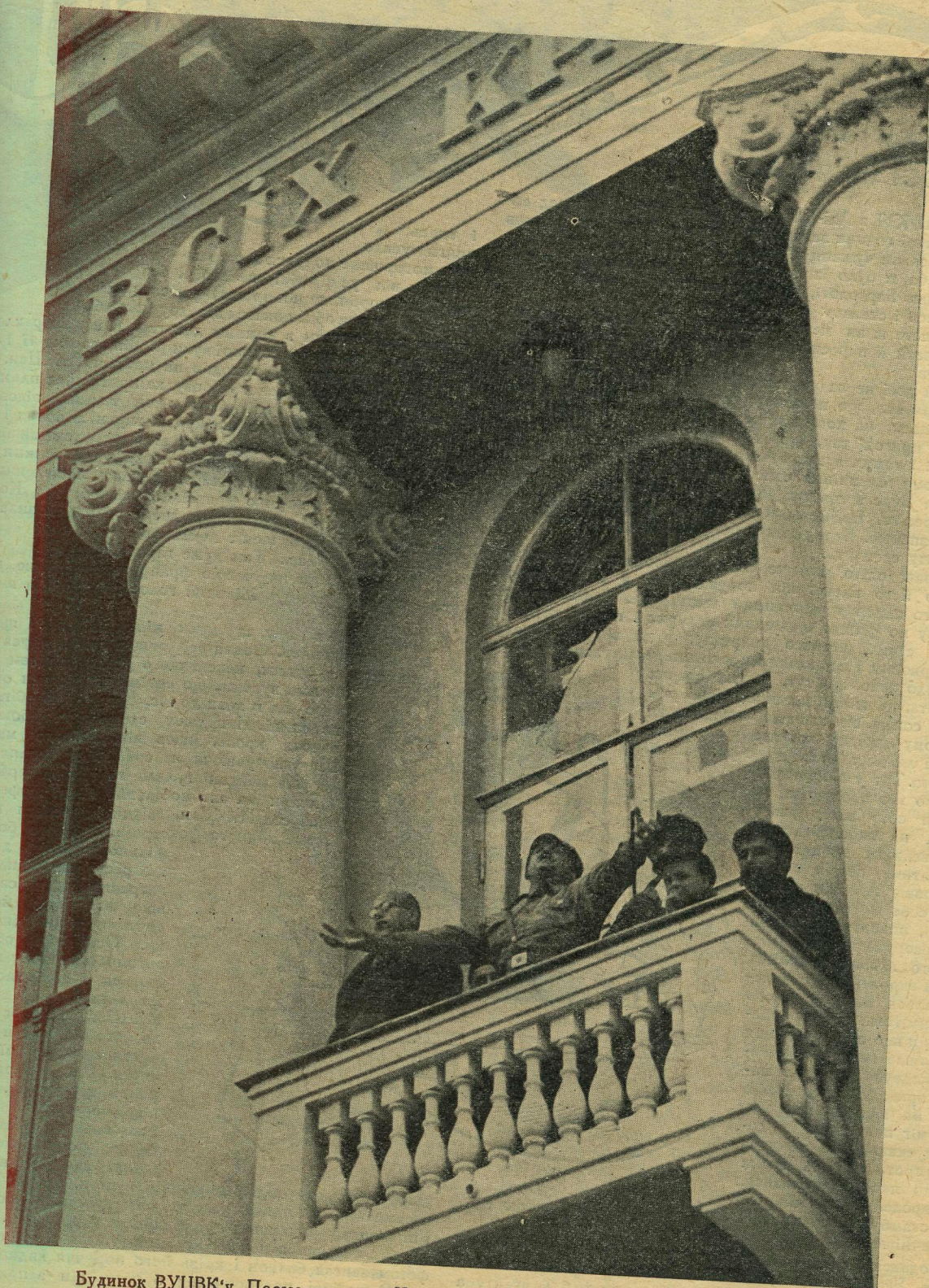
2-го грудня
1928 року

ВСЕСВІТ

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Фундатор В. БЛАКИТНИЙ

ХАРКІВ,
вулиця Карла
Лібкнехта № 11

Будинок ВУЖК'у. Промова голови Червоних Фронтників Німеччини тов. Леова

Здесь мовля

Роман з сучасного турецького життя Л. Величка

Малюнки художн. П. Булаховського

РОЗДІЛ III

ОСТАННЯ СТАВКА

Розійшовшись з Алі-Хікметом, Осман-бей мав перед собою до п'ятої години завтра, щоб-то до того часу, як він мав пройти через „салон чужинців“ на палубу „Семірамід“, ще понад 17 годин, і треба ж було їх десь якось скоротати. Ще вдень спитав він мадам Бартолоті, що йому робити до завтра. Вона на це засміялась і сказала:

— Не станете ж ви мене запевняти, Осман-бей, що вам ніде переночувати й пересидіти загра зранку так, щоб ніхто про це не знав.

Осман-бей досі не задумувався над цим питанням. І лише тепер він зміркував, що ні одна з тих колишніх його скороминущих приятельок, на кого натякала Вірджинія, не може йому тепер стати в пригоді так, щоб він зник до завтра. Всіх перебрив у пам'яті і кожна з них була небезпечна. Всі вони стануть цікавитися, чому він змінив свій зовнішній вигляд. Хто знає, що ще завтра буде в газетах. Може ще сьогодні вночі буде переведено арешти. Найменший здогад загрожує йому смертельною небезпечкою. Вернутися в батьківський дім неможливо. Там його зразу схоплять.

І знову заволоділо ним те саме моторошне почуття, що переслідувало його вдень: він почував себе в шкурі дикого звіря, що його пантрує невидимий мисливець. Він вітрив фізичну загрозу по цілком відлюдних вулицях і глухих перевульках дивного стамбульського кварталу, куди він пробирався швидко, нервовим і сторожким кроком переслідуваної людини.

Йому було ясно, що тут, у тих старих частинах міста, де життя завмирає незабаром після заходу сонця, він швидко може впасти в око першому-ліпшому постоховому поліціянтові, ніж на людних вулицях європейської частини міста. Тут у таку пізню годину рідко хто проходить, то й легко на себе може увагу звернути. А на європейському березі, на великих вулицях ще довго снуватиме безліч гуляк, шукаючи розваг. Але він не міг примусити себе вийти на освітлені вулиці, показатися людям на очі під осоружною йому маскою голеного втікача, в темних окулярах, в європейському капелюсі. Здавалося йому, що його зразу запримітять, зразу побачать, який він неспожий на інших людей. Своє власне почуття жалкої відлюдкуватості, що виникло ще зранку, він мимохіть переносив на першого-ліпшого, хто йому міг попастися по дорозі, припускаючи те почуття у нього супроти себе. А все ж треба було якось зваятися. Булякати європейцем по півночі старими стамбульськими кварталами з кожною хвилиною стало небезпечно.

Він подався вниз до Золотого Рога, перейшов через Галатський міст. Якесь непереможна притяжна сила примусила його піти вулицею Войвода вгору повз того будинку, де була агентура Десмомаль К^о. Він прийшов протилежним тротуаром Коломбанку Гасан-хача стояло два в цивільному. Осман-бей так і струснуло.

— Вартують.

Кривою, брукованою нерівним камінням вуличкою перейшов він на Велику вулицю Пери. Там було ясно й людно. Як

і вдень, пригнічувало його моторошне почуття відокремленості від усієї тієї веселої й безтурботної юрби, де він прожив усі своє життя, де ще вчора обмінювався він дружнім або багаторазовим привітанням з кожним десятим. Йому забракло сили волі піти вдовж Великої вулиці. Він перетяв її і пішов вузьким провулком, що виходив на майдан Пті-Шан. На брукованому брукованому неосвітленому провулку притаїлися плями жовтого світла з квадратних решітчатих в кон темних, підозрілих будинків, звідки доносилися невіразні звуки жіночих і чоловічих голосів. За решітками освітлених вікон нерухомими візерунками сиділи причепурені, розмальовані жінки з набіленими і нарученими щоками, підмальованими бровами, підведеними очима.

На порогах безгучно притаїлися жіночі тіні. Коли Осман-бей проходив повз одних таких дверей, його схопила за палець жіноча рука і тихий шепіт покликав:

— Ходи до нас... Там дуже гарно... Весело.

Жінка шептала каліченою французькою мовою, видно, його вважають за чужинця. Жіночий голос перелякано шепнув:

— Поліс!

Мов миші в нору, шугнули жінки за двері, що вмили ними зачинилися. Осман-бей рушив далі і через хвилину вступив з огрядним, невеличкого росту дідусям в товстобілими вусами, що своїми питливими очима зміряли його від голови до ніг. Дрижаки пробігли Османом по спині. Напружено стежачи за собою, не припускаючи крока, йшов він далі до майдану Пті-Шан, почувачи на собі ззаду погляд поліціянта.

На майдані гуляла галаслива юрба. Гомоніли й даяли на автомобільній біржі шофери, вогнився сад Пті-Шан, звідки доносилися напосліди мотив модного фокстрота. З лівого боку кризь

щільно зачинені двері маленьких ресторанів квілили скрізь виграючи нудні своєю фальшивою жагучістю й вигаданим ритмом такти імпортної музики. Осман-бей обігнув постохові автомобілів. Йому закортіло шатися й згубитися в тім, що вливалася в ворота сід Пті-Шан. Але знову відсторонив його від людей те саме почуття моторошної відокремленості. Він повернув ліворуч пішов тротуаром. Кинувши поглядом оком у шкляні двері малесенького ресторану, він побачив, що там нема ні одного гостя, що за прилавком

сидить, позіхаючи від безнадійної нудьги, груба хазяйка, а оксамитних ослінчиків уздовж стін дрімлюють убогі офіціанти. Він швидко відчинив двері й зайшов у ресторан.

Увійшовши в невеличку кімнату, він побачив, що над фетом звисав балкон і кризь його поруччя видно столики. Він заперіміт праворуч від буфету. Він заперіміт праворуч сходи наверх. Не оглядаючись пішов він на балкон.

Нарешті був він сам. Мало цього, найближчі хвилини будуть йому, чи стежить хто за ним. Вечір був душний, в ресторані були трішки відхилені, завіси відслонені. Він

стез
стез

тала
при
пите
враз
яла

тала
мовс

Поси
змір
ди п
ніше
д с
Тоді
звич
лодо
кає і
шево
Г

мости
ка зі
випад
ви су
відчу
знайо
Він і
випад
рапто
лові і
над,
знав,
Пам'я
ім'я „
вона
хвиля
мозок
дем н
му обл
за о
рані „
сто „
мився
тадан
і, здає
фін оі
біляво
собі, і
поїли
тільки
ся; в
ному

О
першо
пильн
китні

Ц
звідси
слід п
І
почува
їться і
чатах.

В
лину в
зати р
—
На

„Емрод
Ді
познач
—
вайте,
Скажіт
Ос
й вулиці
—

тежити згори, чи не заглядає хто небудь у ресторан, чи не стежить за ним хто з вулиці.

Через якусь хвилину підійшла до нього офіціантка і спитала, чого він бажає. Він замовив кухню пива. Коли дівчина принесла великий шклянний кухоль з жовтим, піною вкритим пивом, Осман почув спрагу, що мучила його вже давно. Він різко вихилив кухоль і, простягнувши його офіціантці, що стояла біля нього, звелів подати ще один.

— А мені, мосьє, можна замовити шкалик кон'яку? — спитала вона марудним голосом трішки ломаною французькою мовою.

Осман-бей відповів, не скидаючи на неї очей:

— Будь ласка.

— І заходьте сюди.

Посидіти, — додав він, міркувавши, що буде куди природніше й безпечніше, коли він запросить до свого стола офіціантку. Коли він буде схожий на якийсь собі модного чужинця, що шукає ввечері після кіна дешевої розваги.

Коли офіціантка приставила до його столу звичайною в таких випадках фразою: „Чого вам сумує?“ — Осман-бей почув у тих словах щось знайоме й давно забуте.

Він привидився до своєї школярської розмови і згадував вплив йому в годину давно забутий спомин. Цю дівчину він десь знав, розмовляв з нею. Вона навіть її дивне ім'я „Катя“, пам'ятав, що вона руська. І гаряча, як кров, залляла його кров і розлилася рум'янцем на його стомленому, змарнілому обличчі. Ця Катя служила колись офіціантку в руському ресторані „Емрод“, коли Осман-бей чинив там і вперше зазнався з мадам Жозефін, з тією безкомпромісною Джесі, що згинула сама під час війни, згубила їх усіх. Жозефін опікувалася тією непримітною дівчиною. Осман-бей пригадав їй, як цю Катю одного разу навчав і почали роздавати. Та вона не могла зіпсувати вечір, розплакалася ввечері, вийшло якось по-дурному і її довелося відправити.

Осман чомусь не з'являвся цієї зустрічі, як з'являвся б він в останню ліпшу зустрічі з людьми, що знали його раніш. Він уважно дивився в хиле, сіре обличчя дівчини, в її блідо-блакитні дурнівські оченята і відчував себе спокійнісінько. Ця мене не пізнає, а коли й пізнає, то ніякої небезпеки їй бути не може. Така навіть пожертвує собою, коли як сяду підійти до неї, — заворушилася в ньому звична хвиля думки. І йому закортіло піти на дешевий риск, на гру на жіночих поведінках, на жадобі хоча б фальшивої ласки, що завжди таємно в таких занедбаних, нікому непримітних, негарних дівчатках.

В ресторані все ще нікого не було. Осман-бей якусь хвилину вагався. Відповідаючи на банальні спроби дівчини зав'язати розмову недбалими репліками, він немов кидав жеребок: — Так чи ні? Так чи ні?

— Так чи ні? Так чи ні?

Нарешті таки зважився. — Так чи ні? Так чи ні? — Так чи ні? Так чи ні?

— Так чи ні? Так чи ні? — Так чи ні? Так чи ні?

— Так чи ні? Так чи ні? — Так чи ні? Так чи ні?

— Так чи ні? Так чи ні? — Так чи ні? Так чи ні?

— Так чи ні? Так чи ні? — Так чи ні? Так чи ні?

— Так чи ні? Так чи ні? — Так чи ні? Так чи ні?

— Ах! Ви?...

Осман-бей схопив дівчину за руку й, міцно стиснувши, сказав пошепки:

— Тихше. Не називайте мене. Не можна.

Вона звела на нього широко розплющені очі й так само шепнула:

— Чому?

— Тепер не можна. Я вам потім скажу. Я можу звіритися на вас?

Дівчина перелякано глянула на того чоловіка, що його вона досі бачила всього двічі, що здавався їй таким недосяжним, а потім таким жадливим... Вона згадала, і болісний рум'янець розлився їй на обличчі.

— Принесіть кави й кон'яку. Ви мені розкажете за себе. Я хочу знати, хто ви. А потім я вам скажу... Я маю до вас справу. Я вас шукав.

Спонтанічна дівчина пішла вниз і незабаром вернулася, принісши на таці чашку кави і вино.

В її сіре, рабське життя офіціантки маленького нічного ресторану несподівано увірвалася пригода. Щось незрозумілого. Її шукали. Вона потрібна тому блискучому чоловікові, що тепер так дивно якось змінювався. Її серце тьохало, вона почувала себе наче уві сні. А за той час, як вона, піддавшись Османовій волі, нехитрими словами розказувала йому свою нескладну й безмежно сумну повість, ресторан помалу наповнявся людьми.

— Коли ви хочете, щоб я сіла з вами, звеліть подати якогось дорогого вина, а то хазяйка покличе мене вниз.

Осман велів принести шампанського. Потім їх дійсно вже не турбували.

Історія життя Каті Семенової була простісінька. Коли нагло вмер її батько, кухар давньої Одеської мешканки генеральші Биховцевої, Катя лишилася круглою сиротою. Якось сварлива бабуся, що в неї ніяк не могли жити довго прислуги, взяла її на виховання, а по суті за дармову покоївку. В 1919 р. Каті було всього 14 років, як генеральша постановила тікати від більшовиків до Константинополя. Катю вона покинула в Одесі, коли б незадовго перед від'їздом не далася їй в знаки стагача недуга. Не зважилася стара їхати сама й узвала з собою дівчину. В Константинополі Катя жила в генеральші ще півтора року. Але в 21-му році якийсь свояк генеральші, що втік до Парижу, розніював, що вона перебуває в Константинополі і встигла вивезти з собою не аби яку копійчину. Зав'язалося листування. Кінець-кінцем генеральша дала себе намовити племянникові, що запалав до неї такою гарячою любов'ю, й поїхала до Парижа доживати свої дні в його родині. Катю вона спокійнісінько покинула на призволяще в Константинополі, позарувавши їй на прощання 25 лір. Цікомо випадково не загинула дівчина зразу в каламутному потоці константинопільського вуличного життя, що день-у-день змивало й несло з собою рештки руської жіночої еміграції. Проте, щасливий випадок, що дав їй роботу в пристойному хоча б назовні ресторані „Емрод“, не врятував її. Для блискучого ресторану Одеського ювеліра дівчина була аж надто непримітна, неслівна й недосвідчена. Бродський незабаром збувся їй до маленького ресторану Пті-Шан, що його хазяйка сплатила йому Катин борг за „форемне“ вбрання. Тут дівчині...

— Доводиться служити, як усі служать.

Ця повість на Осман-бея не справила аж ніякого враження. По-перше, йому було не до чужих жалів, по-друге, він ніколи не мав нахилу до непотрібної сантиментальності. Проте уважно вислухав Катю і кілька раз міцно стиснув її маленьку сухорляву руку.

Він не помилювався. Це — саме той тип, що його він зразу відгадав.

Тут таки вирішив він пуститися на велику гру.

— Я вас шукав, Катю. Я вам уже сказав це.

Тепер скажу вам, хто мене до вас справив і за чим. Ви знаєте, Жозефін умерла?

Катя жакнулася й аблідла. Її серце болісно защеміло. Цілком випадково небіжка Юзефа Станиславівна раз якось приголубила людьми забуту неслівливу дівчину й була до неї прихильною, поки не покинула служби в ресторані. Катю Бродський звільнив уже потім, як велична княгиня Вадбольська переселилася на віллу до містера Дрюрі.

— Еге, вона вмерла. Вчора. В Ангорі. Випила отруту. Чому вона отруїлася, ви коли небудь довідаєтеся. Це—не моя таємниця. Тому я й не можу відкрити її вам,—Осман-бей хитрим туманом вповивав голову дівчині, захоплюючися грою, майже забуваючи свій жахливий стан.

— Перед смертю вона довідалася,—говорив він далі майже пошепки,—що мені загрожує смертельна небезпека. Вона вас любила. Вона й сказала мені, що коли мені потрібна буде вірна людина, то я знайду її в вашій особі. Вона вас дуже любила. Катю,—останні слова сказав він гарячим шопотом, пильно дивлячись на приголомшену дівчину, що слухала його схвилювана, напів-роззявивши рота.

— Вона не помилилася що до вас? Ви мені допоможете?

Дівчина кивнула головою. Говорити вона не могла. Великий жаль стиснув їй горло, вона насилу стримувала слюзи. Їй було болісно і zarazом чомусь так приємно. Вона відчувала справжню горе через смерть Юзефи Станиславівни, велику любов до неї. Вона не спитала себе, чому це скороминуща, кінцець-кінцем, і недбала якесь опіка Юзі раптом стала любов'ю. Вона не питала тому, що це їй було надзвичайно приємно. Як помер її батько, її не любив ніхто, та й то ще невідомо, чи батько любив. Вона й від нього не бачила ласки.

Переборолася себе й спитала просто:

— Що треба зробити?

— Ви мешкаєте одинцем?

— Так.

— Де? Як? Опишіть мені докладно вашу кімнату, тоб-то не саму кімнату, а її розміщення. Чи це окрема кімната, з окремим входом, з вулиці чи з підвір'я, чи може кімната в квартирі? Чи є сусіди та хто вони?

Катя покірливо відповіла на всі запитання. Вийшло якось так, що Осман і не бажав крадіжого. Мешкала вона недалеко від Пті-Шан у тихому кварталі, в будинкові, де в мансардах винаймають окремі кімнати. Тепер вона не мав ніяких сусідів. У мансардах усього три кімнати. Одна вільна, а студент, що мешкає в другій, виїхав у Мерсину до рідні. Вона мав ключ від дверей з вулиці.

— Ти даси мені ключі від вхідних дверей і від твоєї кімнати? Я незабаром піду звідси. Можна так? Я чекатиму тебе в твоїй кімнаті.

Дівчина сказала пошепки:

— Добре. Тепер уже пізно. В будинкові всі сплять і, коли ви будете йти тихо, то вас ніхто не почує й не побачить.

— А до тебе ніхто потім, удосвіта або вранці, не може зайти?

Катя почервоніла й негативно хитнула головою.

— Я не маю знайомих. І до мене в кімнату не заходить ніхто. Ви будете перший.

Більше
Осман-бей
гово

риту не хотілося. Все було сказано. Все було зроблено. А решту він докінчить там, у кімнаті, щоб дівчина була йому корисна ще й вдень до його від'їзду, коли цього буде треба. Тепер треба йти.

Катя підвелася.

— Куди ж ти?

— Я принесу ще кави, щоб хазайка не турбувалася, що ви більше нічого не замовляєте, а сама візьму ключі. Вони там внизу, в моїй кофті.

Осман-бей кинув оком униз, в ресторан. Тепер найголовніша річ—вийти звідси. В ресторані було цілком обмале людей. За одним столиком сиділо троє людей, цокочучись куклями з пивом і голосно розмовляючи по-німецькому. Осман-бей прислухався до їхньої розмови. Все гаразд. Це туристи. За другим столиком сиділа галаслива компанія моряків, уже на підпиту, що грубо й весело жартували з офіціантами. Убогі музиканти—піаніст і скрипач—виводили раз-у-раз фокстроти. Час від часу веселі від хмелю шкіпери підіймалися зі своїх місць і неграбно топтали між столиками парами з офіціантами.

Одна дівчина гукнула музикантові кілька слів по грецькому. Оркестра заграла легкий прозорий мотив, що народився на світ на цвітущих островах, сполосканих блакитними хвилями Егейського моря. Дівчата встали й, обнявши руками одна одну за плечі, сплели живий вінок з гнучких людських тіл. Похитуючи станом, спочатку помалу, далі що-раз швидше, посуваючись усім вінком під такт мелодії, дівчата танцювали той одвічний танок, що пережив стару Еладу, танок Панатеней, що ще досі живе у дочок грецьких селян, танок, схожий на ніжне похитання блакитних морських хвиль.

Катя вже вернулася. Під столом передала вона Османові ключі. Він расплатився і, високо піднявши комір свого пальта й насунувши капелюха на чоло, вийшов з ресторану. На вулиці й досі не встигав рух. Невгамовний дзвінок пронивав деренчав, закликаючи покупців до крамнички з цигарками та сірниками. Із саду Пті-Шан доносилися звуки бадьорого танку. Раз-у-раз, коли відчинялися двері з ресторанів, на вулицю вивиралося скіглиння скрипок. Осман-бей пішов на вказану адресу вздовж правої—тихої сторони вулиці Пті-Шан.

Все вийшло так, як говорила Катя. В темній, цілком глухій вулиці він зразу знайшов той будинок, що йому описав Катя. Проїшов мимо аж до кінця вулиці, що опускалася вниз. Оглянувся, постояв. Нікого не видно й не чути. Піднявся до другого кінця, покрадьки виглянув за ріг. Нікого. Вернувся, стромив ключ у замок. Двері беззвучно відчинилися. Прислухавшись собі електричним лхтариком, щоб не робити галасу, йшов він угору, рахуючи поверхи. Третій, четвертий, п'ятий. Мабуть тут. Штовхнув двері, зайшов у темний коридор. Повернув ключем замок, увійшов. Тихо зачинив двері. Запер на ключ. Підійшов до єдиного вікна, зачинив віконницю. Засвітив електрику. Сів на ліжко, бо ноги раптом відмовили послугу. Враз відчув він усю втому того дня, що навалилася на нього смертельним тягарем. Аж тепер він зрозумів і відчув, яке хвилювання він пережив, поки дійшов до цієї кімнати. Ніч була тепла, хоч і не гаряча. Але на всьому тілі у нього виступив піт, немов він довго йшов під гарячим промінням сонця.

Роздивився. Кімната була маленька, мізерна. Стеля висала над головою. Давно небілені стіни посіріли. Підлогу брали викладено червоними й сірими кахлями. Під стіною стояло звеньке ліжко. Під другою стіною—маленький столик. Два хитаві відецькі крісла. Невеличке тьмяне дзеркало на стіні над столиком. Коло дверей у куті вкриті постиралом два-три вбрання на дрягній вішалці. Під ними на підлозі нужденний старенький чамайданчик.

Осман-бей погасив сітло, підійшов до вікна, відчинив коничний, раму, викинув. Спочатку нічого не міг розгледіти. Потім, прикриваючи рукою світло, зважився направити вузький промінь зі свого електричного лхтарика. Промінь освітив на три чверті метра від підвіконня плоский дах, кий такими самими сірими й червоними кахлями. Осман-бей поквавцем зачинив вікно, зрозумівши, що мансарда з вулиці частина будинка виходить на подвір'я, а не на плоский дах, куди звичайно можна вийти з мансарди.

Йому знову стало моторошно. Почуття безпорадності захиталося. Він хутко зачинив вікно й віконницю, не запалюючи світла, прихилився на ліжко.

Майже відразу олив'яний сон погасив його свідомість. Насилу розплющив очі і розігнав дрімоту, коли його розбудив тихий, обережний стукіт у двері. Серце йому боліло стиснулося. Він звів ноги з підлоги і сидів, затаївши дихання, не сміючи ворухнутися, під важким тягарем жахливої думки, що він вистежили, що за ним прийшли.

Мабуть Катя інстинктом відчула переляк тієї людини, що так дивно увійшла в її життя. Крізь двері почув він її шепіт: — Відчиніть. Це я.

Осман-бей підвівся і, похитуючись, підійшов до дверей. Його руки були безсилі. Він з великим зусиллям повернув ключ.

А коли в сірих присмерках кімнати—крізь віконницю пробирався уже світанок—Осман побачив крихотливу маленьку жіночу фігурку, в ньому враз прокинулася така жагуча потреба шукати у неї рятунку від тієї жахливої самотності в великому ворожому місті, що він мовчки обняв її, пригорнув до себе і, жагуче цілує, почав нашіптувати незрозумілі, невластиві йому слова.

Дівчина так само мовчки пригорнулася до нього. Вони сіли поруч на ліжку. Він схилив голову на її коліна. Все тіло її тремтіло. Вона з тихим ваганням і якимось просвітленням на втомленому худому обличчі гладила невмілою рукою жорстке волосся тієї непокірливої гордої голови, що припала до її безсильних колін. Так і сиділа в дешевій капелюсі і кофті як увійшла в кімнату.

І милосердне забуття на коротку мить об'єднало долю тих двох, таких неоднакових людей.

Даремна гра

А тим часом слід Осман-бея знайдено. Коли виявилось, що серед змовників, заарештованих у будинкові нахшбанді його нема, поліція не дуже турбувалася. Вищий представник влади мав секретну вказівку допустити виїзд Осман-бея до Ангори, не спускаючи його з ока ні на хвилину. Але майже рівночасно вияснилося, що він вимкнувся спід нагляду ще вчора. Ті агенти, що їм було доручено стежити за полковником, пережили непривний момент. Сидячи під замком, вони проклали того змовника, що колись мав можливість так досконально вивчити всі хитрощі турецьких шпигунів. Але незабаром сталася подія, що навила на Османів слід. З Пера-Палас дали знати до префектури про нещасливий випадок—падіння з вікна пожилого Алі-Хікмет-ефенді. В префектурі знали про зносини голови секти нахшбанді зі змовниками більше, ніж тадав Юсуф-ефенді. Нічого певного не було, не було підстав до арешту, ще й такого сенсаційного, але керівники політичного розшуку дещо підозрювали. Тому вкупі з поліційським лікарем до Пера-Палас поїхав один із старших урядовців політичної поліції. Лікареві там нічого вже було робити. Але поліціант найшов собі роботу, до того, як виявилось, не даремну. Оглянувши кешені небіжчикові—Алі-Хікмет розбив череп об кам'яний брук на подвір'ї—поліційський агент знайшов два документи, що зацікавили його: телеграму без підпису, що викликала голову нахшбанді з Бруси до Константинополя, і записку, теж без підпису, де призначувалося йому на вечір побачення в маленькій кав'ярні в глухому кварталі на азіатському боці на десять хвилин ходу від ліквідованої нині конспіративної квартири змовників. Через пів години хазяїна кав'ярні вже знайшли й підвели з ліжка, а потім поліція довідалася, що Алі-Хікмет бачився в кав'ярні з високим голеним чужинцем у темних окулярах. Важко було кинути підозріння на випущеного з рук Осман-бея. Так чи сяк треба було шукати того, що мав побачення з Алі-Хікметом. У префектурі допитали всіх агентів тайної поліції, що були в той вечір на зовнішньому дежурстві. Один з них, старий константинопільський нішпорка, що служив ще з Абдул-Гамідових часів, пригадав собі, що біля першої години вночі він бачив у провулку між Великою вулицею Пери та майданом Пті-Шан чужинця, високого, дебелиого, в м'ягкому капелюсі, в темних окулярах. Вказівка була дуже непевна. Хіба в Константинополі в такий час ночі мало проходить чужинців якраз у напрямкові до Пті-Шан, до відомого кафе-шантана. Проте, вирішив простежити й за цією ниткою. Наслідки були краді, ніж можна було сподіватися. Поліція встигла прийти до саду Пті-Шан ще до його закриття. Там ніхто такого гостя не бачив. Обійшли нічні ресторани на майдані і на сусідніх вулицях. Здебільшого вони вже були зачинені. Нарешті, в одному маленькому ресторані від хазяйки, що ночувала там, вони довідалися, що дійсно так біля першої години вночі до ресторану заходив високий дебелий чоловік, у м'ягкому капелюсі, голений, в темних окулярах, сидів наверху з одною із служанок, руською, пив пиво, потім каву з кон'яком, потім випив пляшку шампанського і пішов. Слід знову зникав. Вирішили знайти ту дівчину, що з нею сидів непевний чужинець. Як на те, виявилось, що хазяйка не знає її адреси. Мусили вертатися знову в префектуру, щоб знайти адресу в списках руських емігрантів. Адресу знайшли, але, як це звичайно буває, стару. Поки це вияснилося, поки перерили ще незаписані на листках адресного стола заявки пожилиць, що надійшли з усіх районів міста,

минуло кілька годин. Аж коло дев'ятої години вранці знайшли нову адресу Катерини Семенової.

Тут поліція зробила помилку. Нікому не прийшло в голову, що чужинець може бути у офіціантки. Адже поліція знала, що він пішов з ресторану не пізніше як пів на третю, а вона була в ресторані до закриття, до половини п'ятої.

На квартиру до неї поїхав сам Зія-бей.

Випадково сталося так, що Осман-бей прокинувся на початку десятої години. Його щось кольнуло в серце. Глибока внутрішня тривога прокинулася в ньому, ще коли він спав. Коли він розплющив очі, він зразу ясно усвідомив собі своє становище. Він спав майже одягнений. Коли він задрімав, дівчина залишила його на ліжку і, щоб не турбувати його сну, сіла на стілець коло стола. Сон переміг її. Вона спала схиливши голову на руки, оперті ліктями об стіл.

Осман-бей у мить причепурився, підвівся і твердо взяв Катю за плече. Вона зразу прокинулася і звела на нього втомлені очі, звідки світилося те, що він її заставив пережити за цю ніч.

— Скажи мені, чи є звідси другий вихід?—Спитав Осман-бей.

Його напружений голос, його бліде, скривлене обличчя, стиснули їй серце невимовним жалем.

Вона пояснила, що з даху спускається драбина на подвір'я. Іншого виходу крім цього і парадного, нема.

Тоді він спитав, звідки можна бачити вулицю. Вона сказала, що сусідня кімната має дві вікна, одно виходить на сусідній будинок, друге на вулицю.

— Кімната не заперта? Туди ніхто не може зайти?

— Може й заперта, але ключі до всіх кімнат однакові, а зайти туди ніхто не може. Там мешкає той студент, що за нього я вам уже говорила. Він поїхав до своєї рідні.

— Ходімо. Я хочу подивитися, що діється на вулиці.

Через хвилину Осман-бей заглянув у вікно і побачив, що до будинка під'їждить на автомобілі помічник начальника політичної секції Константинопільської поліції. Той глянув наверх, спізнившись на крихітну частку секунди. Осман встиг відкрити голову.

Він був жовто-блідий, але не тремтів, як хвилину перед тим. Був спокійний. Знову відчув у собі те рішуче напруження всіх нервів і всіх сил, що напередодні вже кілька разів виручало його.

— Цікаво покажи мені дорогу на подвір'я. За мною йдуть. Виходить, поліція знає, що я пішов до тебе. Скажи що я був у тебе й пішов о четвертій годині вранці. Скажи, що ти мене цілком не знаєш. Бачила вперше. Коли тебе допитуватимуть, признайся, що ти постійно водиш сюди чоловіків. Ти робиш це?

— Зроблю. Все зроблю.

Поки Зія-бей шукав квартири № 18, де згідно з поліційською довідкою мала мешкати Катерина Семенова, Осман-бей вислизав з вікна на дах, де нікого не було крім кішок, що грілися на сонці. Він спустився стрімкою старою драбиною, почувши, як на горі Катя зачинила вікно. Подвір'я, куди він раніш не встиг заглянути, було дуже просторе й переходило в сад. Осман-бей перебіг подвір'я і зайшовши між дерева побачив коло стіни стос дошок, очевидно, приготівлених для якихось будівельних робіт. Ні на мить не затримуючись він забіг за стос, сп'яв на нього з того боку, де була стіна сусіднього п'ятиповерхового будинку, зіскочив у середину на м'яку землю. Знову покинули його сиди. Він дихав важко й переривчасто,

мов після довгого й швидкого бігу. Тепер треба притаїтися, щоб не виказати свого притулку. Собак на подвір'ї нема,—гарячково прикидав він у голові. А то вже давно зняли б лай. Виходу з подвір'я нема. Він пригадав собі, що й з лівого боку була така сама глуха стіна. А за садом ще вища здіймалася стіна.

Єдиний вихід звідси—воротами на вулицю. Але цей вихід неможливий для нього. Поки що треба таїтися, чекати. Може дівчина придумає що-небудь. Він глянув на годинника. Минула десята година. О пів на п'яту чекатиме посланець від мадам Бартолоті,—майнула йому в голові думка.

А тим часом Зія-бей допитував Катерину Семенову. Вона відповідала на всі його запитання докладно й просто, говорячи неправду з тією непохитною певністю, що її дає або велика сила або велика слабсть. Її сповнив жаль, те почуття, що як любов робить жінок героїнями. Її відповіді були такі і так безнадійно виставляли її під поліцйські карі, що стріляний Зія-бей дав себе обдурити. Він примусив її докладно описати зовнішній вигляд незнайомого, докладно розповісти всі розмови з ним. Катя приписала своєму таємничому і чудесному гостеві всю ту банальність, що її вона день-у-день вислухувала в ресторані.

— А тепер, дівчино, доведеться тобі поїхати зі мною в префектуру. Сама знаєш, що належить за таку гарну поведінку. Тебе оглянуть лікарі і, коли ти хора, відправлять до лікарні, а коли здорова, запишуть. Та ти й сама це дуже добре знаєш. Збирайся.

Зія-бей важко підвівся з крісла—доба безперестанної роботи давала себе знати—і подався вже було до дверей, коли враз погляд його впав на темні окуляри, що висунулися спід подушки.

— А-а...—протягнув він,—бачу, твій гість залишив тобі свої окуляри на пам'ятку.

Зія-бей дістав окуляри й уважно оглянув їх. Окуляри були новісінькі, рогова оправка ніде не навить не здряпнута.

— Новенькі, наче щойно вчора куплені. Ач? Як ти гадаєш, дівчино, чи не заїде він до тебе за окулярами? Доречі, скільки він тобі грошей дав?

Катя зміркувала, що у неї в гаманці всього п'ять лір.

— П'ять лір.

— Небагато. Мабуть не з багатіїв твій гість. То може й заїде ще по окуляри. Вони коштують більш ніж п'ять лір. Оправка зі справжньої черепахи. От що, дівчино, коли ти зі мною зараз поїдеш, сусіди можуть побачити й сказати йому, як він приїде за окулярами. Навіщо позбавляти його окулярів? Га?

Катя мовчала.

— На мою думку, краще вже тобі почекати його. Посидь поки що дома. А щоб дотримати порядку,—мені ж треба тебе заарештувати,—я посаджу тобі сюди для компанії приймного молодця.

Зія-бей дістав з кешені в камізельці маленького срібного свичника й неголосно свиснув. Двері відчинилися і з коридора зайшов у кімнату шофер префектури, що очікував там начальника. Зія-бей стиха дав йому розпорядження, а сам повернувся на своє попереднє місце, на крісло, що жалібно скрипнуло під тягарем його важкого тіла.

— Тепер, голубонько, ми зачекаємо на приймного молодця, а потім я тебе покину.

Зія-бей не вважав за потрібне допитувати далі Катю. Він міркував, що його робити, коли не пощастить зв'язати ту нитку, що тут переривається. До того ж він сам з собою зайшов у суперечку, вважаючи за безглуздя шукати в банальних пригодах якогось гувльіси-чужинця хитрощей Осман-бея. Але гончий інстинкт не дозволяв йому покинути цей слід.

Катя стояла коло вікна, спиною заслоняючи його від поліціанта. Вона зробила це ненавмисне, але тепер зміркувала, що воно й краще, бо Зія-бей через те не може розглянути подвір'я, куди він кинув лише розсіяний погляд. Йй страшенно хотілося оглянутися, хоч зазирнути, чи пощастило сховатися Осман-беєві.

Хвилин через десять увійшов у кімнату полі іський агент, що його доставив шофер із префектури. Зія-бей вивів його в коридор, дав йому там інструкції і сам поїхав.

Молодий агент пустився до вікна. Катю немов щось коль-

нуло. Вона хутенько зробила крок назустріч агентові і з заклопотаною, насильною усмішкою, з трагічним кокетством сказала:

— Вас посадили сюди мене вартувати. Ми обидвоє тут мов у тюрмі. Будьмо ж знайомі.

Поліціант засміявся, підкрутив вус і промовив:

— Так, то й так, красуне, і я не від того. Принаймні не так нудьгуватимемо.

... А проте, трохи згодом підійшов він до вікна й заглянув на подвір'я.

Осман-бей довго сидів, не рухаючись, на м'якій землі в середині стоса дошок. Кішка, видряпавшись на стос, пройшла по верхній дошці, поводячи всім тілом під гарячим соняшним промінням, високо задерши хвіст. Їй немітяться очі зустрілися з поглядом Осман-бея. Кішка спинилася, прилягла на передні лапи, потяглась і м'ягко зіскочила із стоса на подвір'я, зникнувши Османові з очей. Миша пробігла навколо стоса, натрапила на його черевик і, перелякана, кинулась назад. Хулко промайнула стогою. Гуділи великі мухи, виискуючи на сонці синявим металічним блиском. Осман-бей стежив за всіма вільними істотами і в голові йому крутилася одна думка: о п'ятій годині треба бути в Галацькій митниці. Він не думав, бо знав, що годі тут щось вимудрувати. Перед ним лише одна можливість: йти пробовом. Вилізти й піти воротами на вулицю. Але ж це безглуздя. Проте, він добре знав, що коли стрілка годинника наблизиться до цифри чотири, він це зробить. Підє так само, як ходив у розстрільні на ворожі окопи.

І в ньому почало наростати нове почуття. Спочатку воно навіть розвеселило його. Але потім почало докучати: це був голод. Він нічого не їв уже понад тридцять шість годин. За весь попередній день він випив кілька склянок кави й кілька келихів вина, але не з'їв ні шматочка хліба. Голод перейшов у біль, у смикання в шлункові. Осман-бей звичним рухом поліз у кишеню, щоб закурити та обдурити якийсь голод: стара офіцерська звичка. Але тут йому прийшло на думку, що може хтось побачити дим. З того моменту його думка тікати відійшла на другий план. Він мудрував, як би його закурити так, щоб не видно було диму вгорі. Нарешті він розв'язав це завдання: він дістав хустину з кишені, щоб нею розгоняти дим над цигаркою. Так ніхто не побачить. Він заглянув крізь вузьку щілину між дошками на подвір'я. Нікого не видно. Обережно, що б якомога менше було чути, він черкнув сірничком при самій землі і закурив. Не минуло й кількох секунд, як він побачив, що на землі коло його ноги зайнялися і спалахнули жовтим вогником якісь острожки й тріски, що їх він досі не примітив. Не жаліючи руки він прибив вогонь долонею й погасив, притиснувши острожки до землі.

Тим часом з'явився клубок диму, що його Осман не запримітив і не розвіяв, але побачив поліціант, що в той момент виглянув з вікна. Побачила й Катя, що кинулась до вікна, коли поліціант несподівано для неї підвівся з ліжка й потягуючись підійшов до вікна подихати свіжим повітрям. Поліціант побачив, як із стоса дошок з'явився клубок диму й поплав угору розпалюючися в повітрі.

— Хто це у вас там гуляє в хованки?—сказав він спокійно, гадаючи, що в стос забралися діти. Він звернувся з цим запитанням до Каті, але її обличчя враз сказала йому, гончакорі з добрим вухом, що не в дітях річ, а в чомусь, що вона знає та що її дуже перелякало.

Їй обличчя зблідло аж посиніло, губи побіліли, зіниці розширились і все її кволе напів-толе тіло дрібно затремтіло. Поліціант не довго думавши скочив у віконце. Катя вчепилася в його й крикнула дзвінким несамовитим голосом. Поліціант одним ударом свого кулака відкинув її на підлогу.

Осман-бей почув цей крик. Він пізнав голос, почув у ньому жах, відчув свій близький кінець, що вже морозив його своїм холодним подихом, і підскочив. Вмиг голова його показалася над краєм невисокого стоса. Він побачив поліціанта, що біг до стоса. Потемніло в очах. Все подвір'я наповнилось для Осман-бея поліціантами, що бігли до нього.

На IV Всеукраїнському З'їзді Металістів у Харкові

Монумент В. І. Леніна серед прапорів

Потім зарябив на сонці італійський стяг над велетнем „Семі-раміс“, мелькнув простір Мармурового моря. Машинально засунув руку в задню кишеню і коли поліціант підбіг до стоса, за дошками пролунав глухий постріл з браввінга.

...Куля сковзнула по скроневій кістці, запаморочила Османа, розірвала покривець голови й засіла під шкірою на потилиці.

Через якийсь час Катя побачила, як кілька поліціантів винесли через подвір'я на ношах вкрите темним покривалом нерухоме тіло.

Скінчився роман її життя. Останню жінку, що полюбила Осман-бея, через годину повели в префектуру, у відділ нагляду за проституцією.

Гірка доля судилася їй. Через кілька тижнів вона вдруге пережила смерть свого милого.

На другий день Осман-бея, що прочунав від легкої контузії, повезли під сильним конвоєм до Ангори.

(Далі буде. Див. №№ 39—48)

ВІД АРГОНАВТІВ ДО ЗАГЕСА

Нарис Л. Намарадзе

Фото Ладіса

кради смілі аргонівти. І нарід пам'ятає грецькі міти, що їх нема в старих книжках та що їх не знає навіть сама Гречина.

Грузія—країна контрастів. Тут можна бачити всі етапи розвитку людства, починаючи від родового патріархального періоду і до зразкової комуні наших днів з її тракторами й багатопільною системою. Тут можна натрапити на середньовічні замки з похмурих баштами, де й досі ховаються від кривавої помсти, а поруч них електричну станцію Загес, збудовану за останнім словом техніки. Тут таки ви знайдете землянки первісної людини в горах Хеверії і Південної Осетії, а поруч них вражають вас величні руїни будівель з часів Помпея і Мітридата Великого.

* * *

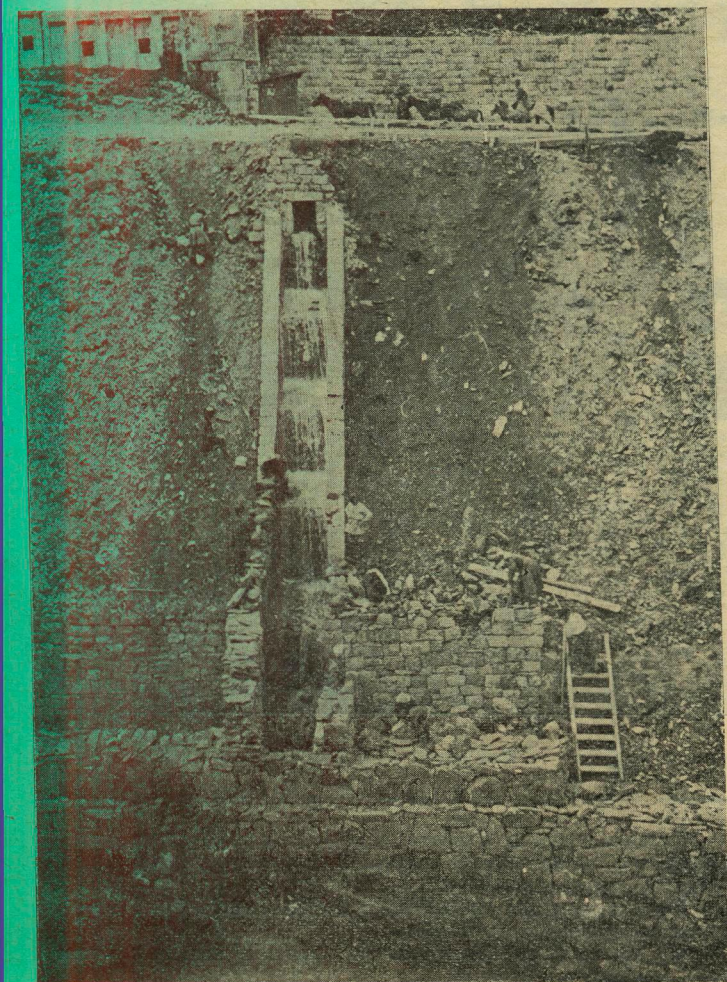
Вузька скеляста стежка, гадюкою звиваючись по краях ущелин, то адіймаючись під небеса, то спадаючи до річки, місцями така вузька,

що на ній ледве стати може кінське копито веде до, найглухішої, забутої частини Грузії-Сванетії. На високих горах ляглася Сванетія і села її орлиними гніздами прилипли до гір висоті двох з половиною тисяч метрів над рівнем моря. Сванетія знає доріг, там самі стежки. Суворий і величавий ландшафт, сині тіні зморшками вкритих гір, бездонні проваля, а над ними легенька імла, — усе це пригадує нам, що ми тут у дикій, глухій країні. Взимку стежки заметені снігом. Переривається зв'язок не лише з зовнішнім світом, а й між селами.

В Горішній Сванетії росте тільки ячмінь і картопля, та й то не завжди достигає. Зате на просторих луках пасуться сотні тисяч овець і рогатої худоби. Сванетські села на схилах гір обгороджені стінами з бійницями й баштами. Над кам'яними двохповерховими будинками сванів стріляють вгору башти на чотири—шість поверхів. Коли в скрутний час доводиться рятуватися від кривавої помсти, свани по кілька місяців пересиджують у тих баштах. Крізь бійниці на верху башти сван обстрілює своїх ворогів. Перевісне дике життя збереглося в Сванетії. Живе й досі патріархальний побут. Дівчину продають батьки заміж за три-п'ять голів. Жінок поліжниць вважають за нечистих: їх

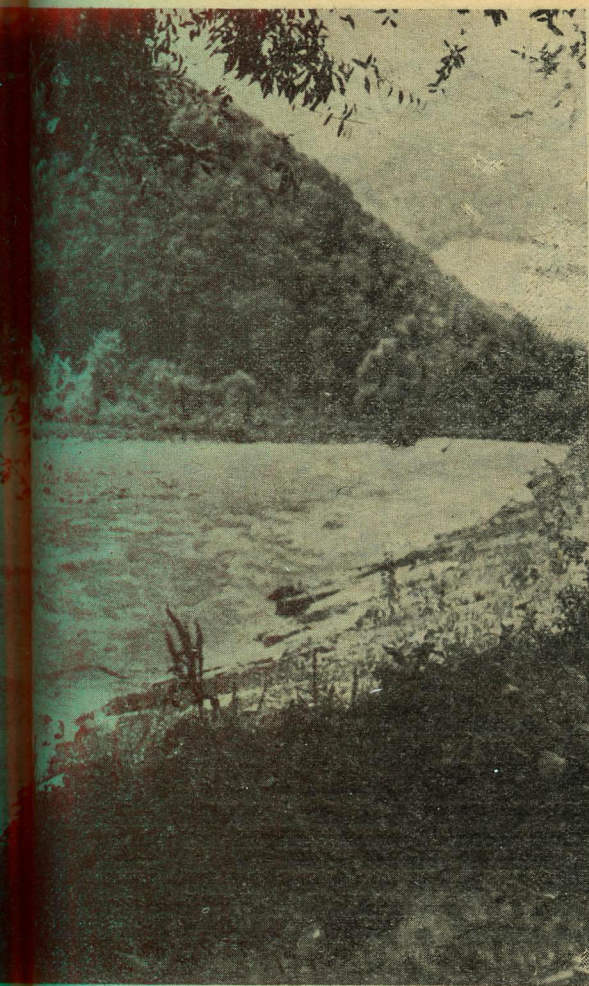
Военно-грузинська Річка

Ремонтують шосе

Біла Арагва

роз, з самостійним внутрішнім управлінням. Але вже через 18 років ринку, її самостійності: Грузію вилучено в звичайнісіньку російську країну. Роспочалася жорстока русифікація Грузії. Грузини, кравчись за свою незалежність, даремне повставали в 1804, 1812

приміщують у спеціальні намети, де вони приводять дітей на світ без сторонньої допомоги. Чого багато в Сванетії—так це свят. Там святкують і п'ятницю, як магометане, і суботу, як євреї, і неділю, як християне. Досі збереглось багато старих свят: свято весни, плодючості, небіжчиків предків то-що. Підчас свят у і—і чоловіки, і жінки, і діти—п'ють місцеву горілку—арак. Сухоти й кривава помста призводять до того, що населення Сванетії не росте, а зменшується. Проте, в Сванетії не раз можна знайти дідів по 115-125 років. Ця дика країна ховає в своїх надрах поклади золота, срібла і навіть радієвих руд.

* * *

Результати культурного впливу багатьох епох і багатьох народів залишили свій слід у житті Грузії. Досі можна натрапити на рештки багатьох релігій і культів, що панували в той чи інший період в Грузії. Тут ви знайдете і рештки поклонництва небесним світилам і уривки науки Зороастра і релігії вогнепоклонників, що в VI-му столітті до Христа пройшла в Грузію з Персії. Тепер в Грузії поруч християн ви знайдете і магометан, але християне, і магометане виконують багато обрядів старих поганських релігій. В Оловеському храмі в Кахетії виконують і досі той самий обряд, що його описав ще Страбон, відвідавши Грузію в I-му столітті до Христа Ріжниця хіба в тім, що тепер не приносять там людських жертв.

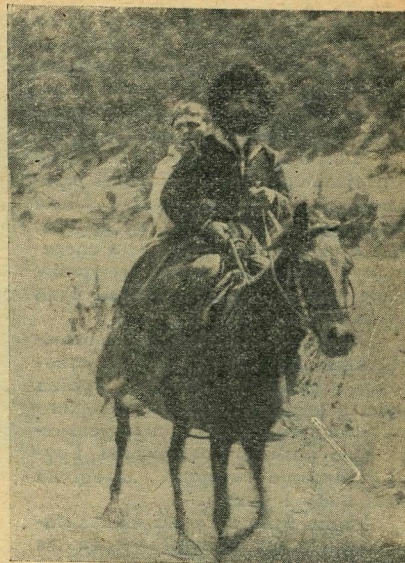
Багата й красива Грузія завжди зваблювала до себе апетити хижаків. Монголи, турки, перси своїми нападами на Грузію хутко знесли країну, що розцвіла в X—XIII-му столітті буйним квітом культурного й політичного розвитку. Грузію пошматували феодалі на дрібні князівства, що не могли боротися проти чужоземної навали. В кінці XVIII-го століття Грузія складала

трактат з Росією, визнавши себе за васальну державу.

Грузія не тільки красива. Гори, вкриті роскішними лісами, де на шпильках біліють вічні сніги. суворі ущелини, бурхливі ріки, субтропічна рослинність долин,—усе це далеко не вичерпує багатств Грузії. В глибоких надрах грузинської землі є ще привабливіші речі, ніж найкращі в світі краєвиди: кам'яне вугілля, залізо, мідь, манган, срібло, золото, навіть радій. Цілющі джерела грають серед скель, а місцями от-от заклеоче бура кров землі—нафта.

Грузія не тільки красива. Гори, вкриті роскішними лісами, де на шпильках біліють вічні сніги. суворі ущелини, бурхливі ріки, субтропічна рослинність долин,—усе це далеко не вичерпує багатств Грузії. В глибоких надрах грузинської землі є ще привабливіші речі, ніж найкращі в світі краєвиди: кам'яне вугілля, залізо, мідь, манган, срібло, золото, навіть радій. Цілющі джерела грають серед скель, а місцями от-от заклеоче бура кров землі—нафта.

115 років угинаяся Грузія під важкою рукою російського імперіялізму. Незаймані лежали в надрах землі дорогі ко-

Вдвох на одній

Дар'яльський міст

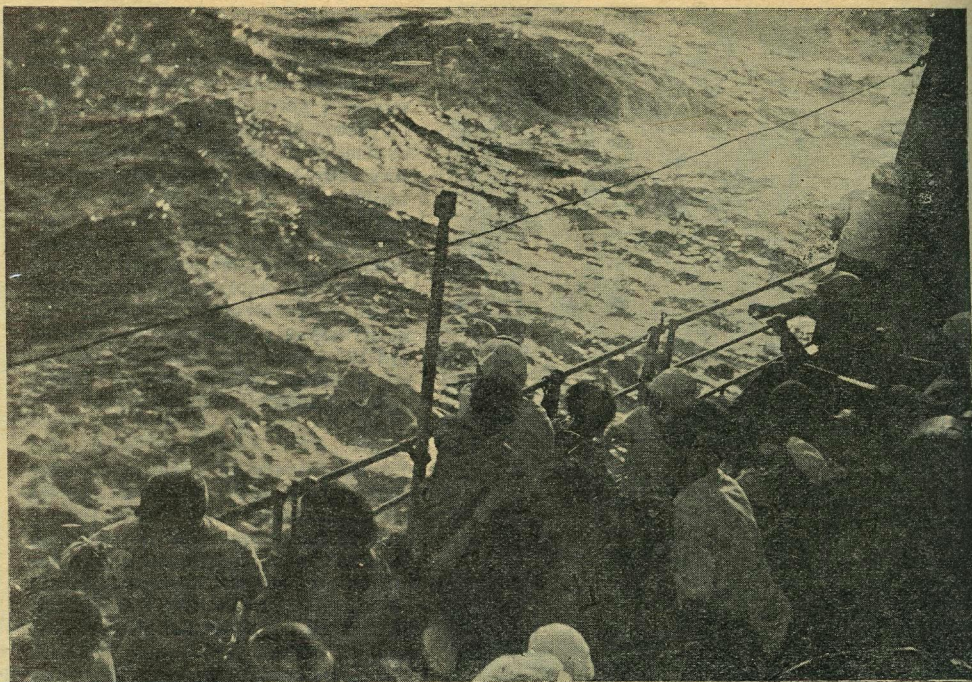
палани, не використовувано сили буйних гірських рік, бо царський уряд боявся економічно сильної Грузії, що розляглась на старому історичному шляху світової культури, недалеко від моря і ринків.

Так було колись. На зміну імперіялізмові царської Росії прийшов англійський імперіялізм. Після революції англійці захопили Грузію, про людське око створивши опереточну Грузинську державу, потрібну лише на те, щоб зручніше було витискати з Грузії всі соки.

Лише після Жовтневої Революції, лише після того, як було створено радянську Грузію, країна вийшла нарешті на шлях швидкого економічного й політичного розвитку. Про розвиток радянської Грузії найкраще говорить лаконічна мова цифр і фактів.

Раніш було в Грузії кілька гідро-електричних станцій усього на 1500 кінських сил. Тепер каламутні води Кури крутять турбіни недавно збудовані величезної електричної станції Загеса. Збудовано Абашську гідро-електричну станцію. Незадовго буде закінчено Адмарську електростанцію. Будуватимуться потужні електростанції на Ріоні. Через кілька років сіткою електричних дротів вкриються недоступні кавазські гори і 100 тис. кінських сил електроенергії дадуть життя тисячам нових фабрик і заводів, нових копалень, дадуть світло сотням сел, загублених у горах, і десяткам грузинських міст.

Що-раз ширше розвивається добування Чіатурського мангану і Тквібульського кам'яного вугілля, а незадовго розпочнеться розробка Ткварчельського кам'яного вугілля, що залягає недалеко від моря. Запаси його перевищать 13 мільярдів пудів.

На пароплаві місячної ночі

На річці Енгурі незадовго буде збудовано папірню, що дасть до мільона пудів паперу на рік. Збудовано кілька фабрик для обробки шовку. Будуватимуться ткацькі фабрики, цукроварні і гуті, провадитимуться розвідка родовищ нафти і золота.

Так радянська Грузія від аргонів і феодалізму, від імперіялізму царської Росії, від чужих завоювань робить велетенський крок до індустріальної сучасності, до будівництва соціалізму.

До десятиріччя німецької революції. Бої на вулицях Берліна. Біле військо соціал-демократа Носке встановлює гармати на відвойованій у робітників барикаді (березень 1919 р.)

ЖНИВА

Нарис

Мартени голодують...

Їхні ненажерні гащі не задовольняються звичайною металевю їжою. Країна, що раз-у-раз розвивається, підноситься, — вимагає все нових і нових виробів. — Дайте попоїсти мартенам, і ми дамо все потрібне промисловості, все потрібне людності — ревуть заводські гудки.

Але „чорного хліба“ не вистачає. Скільки не здобудуть його з надр землі, все з'їдять ненажерні. З'їдять — і знову голодні...

А чи можна припускати, щоб мартени не було годовано як снід? Адже їхня ситість — запорука спокійного будування соціалізму. А тому — глибше в надра землі, з подвійною енергією до роботи в копальнях!

Так треба. Але це ще не все. Найенергійніших заходів буде не досить за дотеперішнього нашого неприпустимого, безгосподарного відношення до „чорного золота“ металевю сировини.

У той час, як заводи зазнають металевю голоду, скрізь по підвір'ях і закутках підприємств мертвим вантажем лежать тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч тон покиди найціннішого залізного лому.

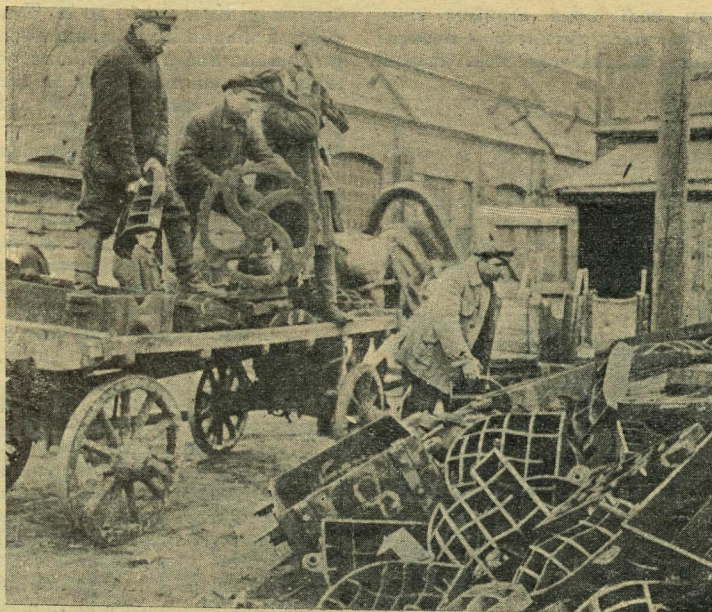
Комсомол оголосив „залізний похід“. Комсомол рушив бригади робітничої молоді „повертати до життя“ ці покиди металу, що їх їсть їржа, примусити метал знову слугувати справі індустріалізації країни. Запал молоді передався старшим робітникам. На суботниках, що такою широкою хвилею кояться тепер по цілому Союзу, опліч з молоддю працюють і старі. Навіть перші наслідки перебільшили всі сподівання.

По Україні за приbliżними підрахунками виявляється понад 18 мільйонів пудів лому. Здобути цю кількість з металевих кладовищ і передати Рудметалторгові — це значить значно зміцнити нашу металургійну промисловість.

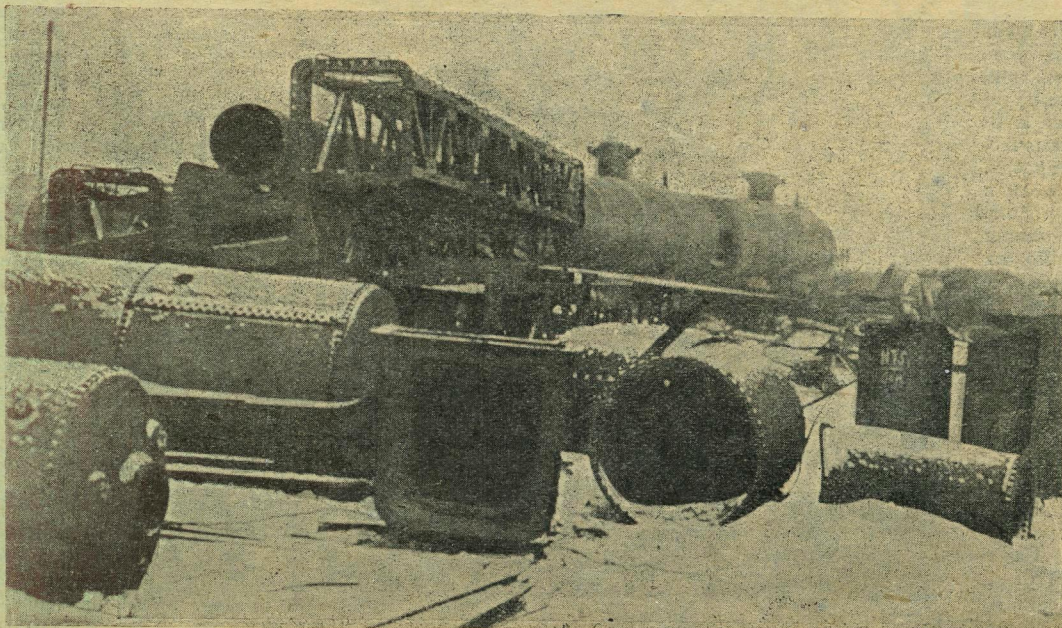
Коли на Харківському заводі „Серп і Молот“ перша бригада в складі 40 „лег-

Комсомольці на „жнивях“

Звозять залізо до пункту

Все це також буде використано

ЗАЛІЗНІ

Я. Вельського

ких кавалеристів“ рушила в похід, вона одразу виявила 22 участки, що були цілком завадені покидами чавуну, стали, заліза. Після розробки цього кладовища „кавалеристи“ почали заправляжувати найсуворішу економію щодо правильного використання металу з тим, щоб покиди одразу було утилізовано.

Цікаво зазначити, що пролом забули господарники під час найгострішого браку сировини. На Сталінському заводі в рельсо-прокатному цехові лежать зіпсовані частини ще з часів власника, англійця Юза. На звалді мартенівського цеху — безліч лому, тимчасом як мартени голодують.

На шахтах Риківської рудоуправи гинуть протягом 5-х років роскидані частини, залізні ливни, вагонетки. На околиці Криворізької копальні близько Лозової-Павлівки є затоплена шахта. Біля неї — цінне устаткування: підйомні лебідки, троси то-що. Це устаткування роскрадають. Були випадки, коли злодії вивозили вночі потай цілі вози лому.

У паровозних майстернях Дніпропетровського є лому на 1 мільйон крб. У Нижнь-Дніпровських вагонних майстернях всюди роскидано залізо. На станції Основа під піщаним ґрунтом у депі паровозних майстерень комсомольці виявили цілі скарби. За кілька днів відвантажили 10 вагонів.

Цей щоденник великої комсомольської ініціативи можна продовжувати без краю. Від тепер покидів металевю лому більше не буде. Утворено атмосферу ощадности. Тепер на заводах без-

умовно стежитимуть, щоб жодний кавалок не вався, щоб все використувати доцільно.

Збір лому має ще одну велику користь: за кожен тону здобутого металу Рудметалторг платить власникові 12 крб., а тим, що збирають 1 крб. 20 коп. Ці гроші комсомольці віддають школі для утворення в ній виробничої бази, що дасть їй велику допомогу.

У МАТЕРИ ВАСИЛЯ БЛАКИТНОГО

(До 4-х роковин смерті Василя Блакитного)

Я йду глухим завулочком у Чернігові, шукаючи будинку, де мешкав Василь Блакитний і де тепер доживає віку його мати. 5 година дня, проте—ані душі. Мимоволі в пам'яті випливають слова з Елланового „Повстання“:

„Над безлюдністю провулочків порожніх

Білий ранок опалено плакав“...

Ми розмовляємо з Ганною Вікторівною у невеличкій низенькій кімнаті.

Вона в ліжку. Ще не дуже стара—років під 50.

— Голова працює, а ноги не хочуть,—проказує вона з гіркою посмішкою.

Ще не загоїлася велика рана (та й як їй загоїтися!), що завдала Ганні Вікторівні передчасна смерть Василя, а тут ще декілька місяців тому померла донька.

— І ось, бачите, хора, стара, з розбитим серцем живу, а моїх любих немає...—починає Ганна Вікторівна на свою одвічну вже тему, і рясні сльози так і заливають обличчя.

Тільки великим напруженням волі вона стримує себе.

— Так ви кажете „Всесвіт“ цікавиться дитинством Василя?

„Всесвіт“... пригадую, як Василько, надсилаючи мені свіжий

Родина В. Блакитного. Ліворуч—В. Блакитний

іздили до Козла, або до с. Тулиголова, Глухівського повіту, до родини Ганни Вікторівни—Модзалевських. Це була українська родина і Василь з перших років свого життя чув українську мову від своєї матері та її батьків.

Після приїзду до Чернігова Ганна Вікторівна вступила до „Просвіти“ і підтримує дружні стосунки з Коцюбинським та його дружиною Вірою Устимівною.

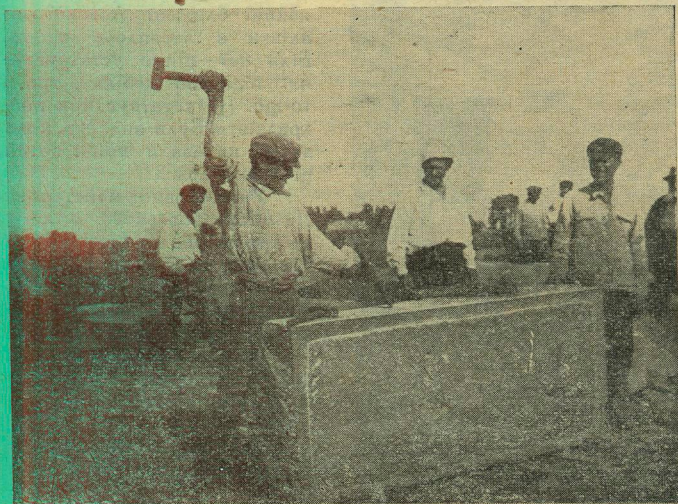
Василь з малих років відзначався своєю надзвичайною допитливістю. Він читає, аж доки мати не загасить світла. Одного разу довелося Ганні Вікторівні в семилітнім Василем їхати наприкінці зими з Козла до Чернігова. Сніг уже почав танути. Треба було переїхати через глибокий рівчак. Візники на це не зважувалися, побоювалися, що на дні багато талої води. Довго сперечалися візники, кому піти спробувати, чи безпечно переїхати. Один посилав другого—у мене, мовляв, родина велика, а ти парубок,—другий же казав, що йому жити не набридає це. Невідомо, як би скінчилася ця дискусія, раптом Василь скочив з саней, швидко перебіг через рівчак, а за ним уже сміливо посунули сани з обачними візниками.

Дуже рано Василь познайомився з революційними ідеями. Цьому сприяло прихильне відношення Ганни Вікторівни до нелегального гуртка, що існував у Козлі. Одного разу вона була на квартирі вчителя під час друкування прокламацій. І ось хтось задихуючись прибігає попередити, що становий прямує з урядником до вчительської квартири. Миттю Ганна Вікторівна, не розгубившись складає всі прокламації та літературу до кошика, накриває його простирадлом і спокійно виносить, ніби то білизну. Становий зустрічає її біля самого порогу, чемно вітає. Йому й на думку не спадає, що кошикшя попадає може мати щось спільного з революціонерами. А вдома Василько з жагою накидається на цю літературу і читає, читає...

Чернігівське життя було важке. Родина знала матеріальної нестачі. Василь почав учитися в духовній школі, а потім його було прийнято до бурси. Але бурса була не для Василя, та й Василь був не для бурси. Він виявляв недбалість до „священного писання“, неприємно вражав „пастирів“ своїм вільнодумством. Не раз його хотіли звільнити з „новим билетом“.

Коли помер архієрей, і бурса змушена була три дні молитися в Троїцькому монастирі, Василь підбив товаришів: „Годі вже біля цього падала сидіти, гайда на човни!“ і ледве не вилетів за це з бурси.

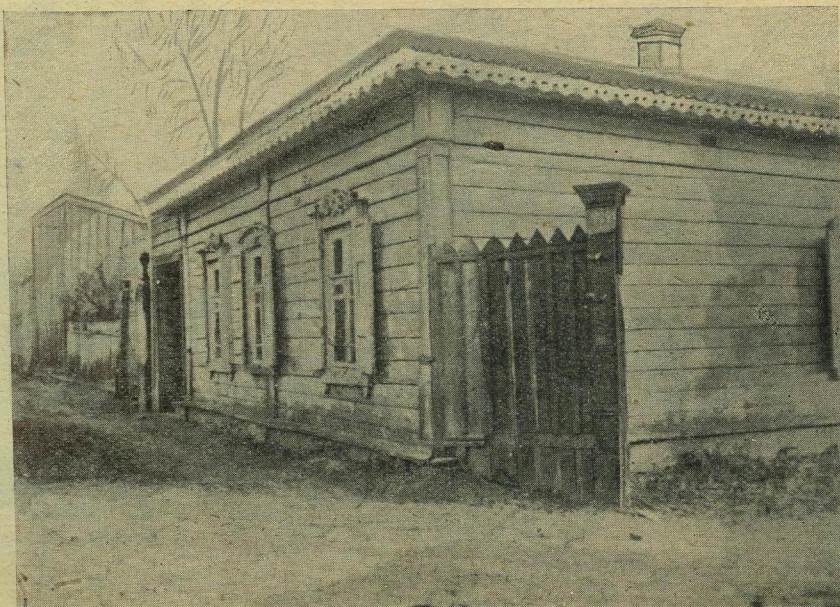
У Чернігівській бурсі було взагалі багато протестантських елементів. Між іншим т. Черлюнкавич (кол.

Будинок ім. Блакитного в Харкові замовив постамент для погруддя В. Блакитного. На фоті—обробка постаменту на родовищі лабрадориту, в Житомирській окрузі

журнал, завжди щось напише на ньому. Уже смертельно хорий, він, заспокоюючи мене, написав олівцем на журналі „нічого мамочко, все гаразд, все гаразд... А ще до того, коли я одного разу попросила його в листі—опиши хоч би схематично, як живеш та працюєш,—він написав, що відповідь у „Всесвіті“ і справді відповів гумористичним віршем „Штанячі докори“.

4 роки було Василеві, коли помер його батько в селі Козлі, Чернігівського повіту. Важких злиднів зазнала вдова з трьома маленькими дітьми. Саме після революції 1905 р. переїхали до Чернігова, бо Василеві час було вчитися. Зиму жили в місті, а кожного літа

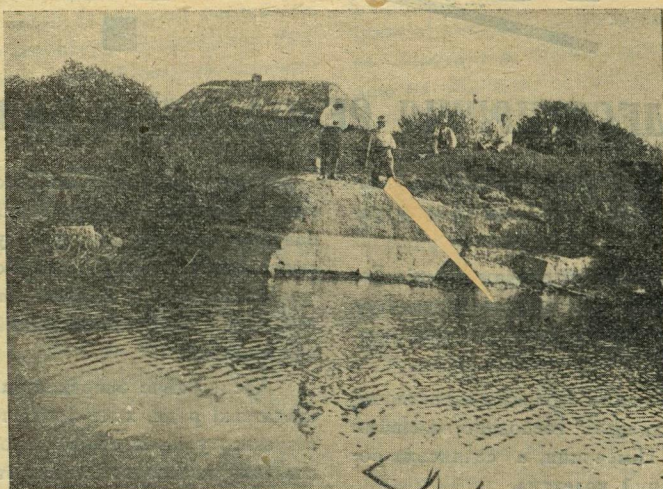
Чернігів. Будинок, де мешкав В. Блакитний

замнаркома УССР) якось пригадував, як бурсаки годували нелегальний з'їзд соціал-демократів з семинарської їдальні. Коли Василь був у 3 класі, відбулася так звана „картопляна революція“—протест проти режиму, що закінчився серйозною сутичкою з поліцією. Василь звичайно брав найактивнішу участь у „революції“ і тільки завдяки гарячому захистові одного з більш-менш передових педагогів його не було викинуто. Проте Василеві й самому увірвався терпець. Тільки дійшов він до богословських наук, а там і розплювався з набридлию йому бурсою та вступив до Київського комерційного інституту. Чернігівська квартира Елланських швидко зробилася центром для всієї революційної молоді.—Двері,—розповідав Ганна Вікторівна,—ніколи не зачинялися у нас. Бува зберуться у нас, гаряче дискутують аж до пізньої ночі, а мати ходить та й ходить завулочком біля хати, пильнує.

— „Спасибі, мамочко,—скаже потім Василько,—ти мені не мати, а товариш“...

Що далі більше віддавав свої сили підпільній роботі, коли ж спалахнула революція, він остаточно пірнув у неї. Ось роки гетьманщини. Знову підпільна робота і знову мати-това-

Родовище лабрадориту в селі Головино, Житомирської окр. з нього робиться зараз колона під бюст В. Блакитного

бувавши борідку й брови. Просяюся з Ганною Вікторівною, коли вже сутеніє. В завулочкові ні душі. В моїй уяві виникає образ жінки-матери, що цілими годинами чатує біля будинку, пильно вглядаючися в темряву ночі, охороняючи свого Василька та його молодих спільників, що в роки реакції збирали революційні сили для майбутніх боїв.

Я. Брік

ДО ЛОКАВТУ МЕТАЛІСТІВ У РУРСЬКО-ВЕСТФАЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Харчовий пункт для локавованих робітників-металістів, організований „Міжнародною Робітничою Допомогою“

Чим же пояснити те, що такий великий спочатку успіх Баварської революції змінився слівом не загрозою наступу фашизму? Які соціально-економічні умови вплинули на темп, ріст і результати революції?

За час війни 1914 року з розвитком військової промисловості сільське господарство Баварії почало скорочуватися. Помітно падав культура ячменю, хмелю (сировина для броварництва).

Такий стан продукційних сил країни (аграрний характер, слабка промисловість) спричинявся до того, що найбільшою політичною силою в Баварії була дрібна буржуазія. Під її впливом був і пролетаріат по найбільших баварських торговельно-промислових центрах. Ця обставина саме відбулася на перебігові революції в Баварії.

9 листопаду 1918 року Вільгельм II зрікається престолу під натиском революційного обурення, а 10 листопада в Мюнхені уже організовано ради робітничих депутатів.

Айснер хоче опертися на неорганізовані робітничі маси, на саадатські ради, хоче притягти до себе дрібне селянство. Організується уряд із соціал-демократів і демократів. Він провадить політику класового співробітництва із буржуазією та обіцяє буржуазії створити демократичний режим.

Ця подія збуджує трудящі маси, вона править за сигнал до загострення класової боротьби. Вже 17 березня (1919 року) Центральна Рада робітничих і селянських Рад утворює уряд із соціалдемократів і членів незалежної соціалістичної партії з Йоганом Гофманом на чолі.

Уряд Гофмана не виправдав надій пролетаріату. Він ставить собі за ціль ввести буржуазний парламент, перетворити армію в зброю буржуазії.

В такій обстанові настає політична криза в Баварії. Пролетаріат лівіє: він незадоволений з уряду Гофманга. Цей уряд пра-

Курт Айснер (стоїть на авті) проголошує Баварську республіку

щоб фактично на засадах коаліції з буржуазними партіями. Пролетаріат висуває комуністичне гасло Радянської республіки й починає говорити про справжню диктатуру пролетаріату. Але пролетарським масам бракує ще тоді твердої волі до революційної боротьби.

Проте, 7 квітня проголошено в Мюнхені Радянську республіку. Створено її в результаті змови соціал-демократів, незалежних соціалістів і анархістів, що опиралися на дрібну буржуазію.

На чолі ново-організованого уряду стають незалежний соціаліст—студент Толлер і анархіст Ландауер.

Комуністична партія поставилася негативно до цієї республіки, по перше через те, що республіка ця була результатом змови, а не виникла з масового пролетарського руху. Далі, в змові брали участь політично несталі елементи, а навіть вороги революції.

Нарешті, створення в таких умовах Радянської Республіки, коли Баварія була ізольована від решти революційної Німеччини, скидалося скоріш на авантюру, що могла призвести до важкої поразки пролетаріату.

Уряд Толлера не можна було вважати за революційний. Він не був зв'язаний з революційними масами, не мав справжньої сили й не переводив революційних заходів.

Він задумав озброїти пролетаріат, створити Червону Армію, але реальних зходів у цім напрямку не вживалося. Де-які члени уряду йдуть явно проти революції. Так, військовий міністер (із соціал-демократів), доставши завдання іа-старовити в Північній Баварії Радянський лад, замість цього організує білу гвардію проти Південної Баварії, щоб допомогти урядові Гофмана, що втік до Гамбурга.

Не менше цікаво стоїть справа з судом. Виявляється, що на чолі революційного трибуналу стає буржуа і явний зрадник революції—Кюлер.

Скінчилося тим, що проти уряду Толлера-Ландауера виступає контрреволюційна охорона республіки, доводячи свій вступ до повалення уряду. Цей успіх контр-революції припиняє Комуністична партія. Вона виступає у відкритий бій і перемагає на вулицях.

14 квітня після перемоги Ради підприєміств Мюнхена обирають новий уряд. Створюється республіка з революційним урядом, де на чолі стоять комуністи. Але він, Марс, Дітріх.

Гасло нового уряду було: оборона про-

летарської влади. Він виступає з новою, вже справді революційною програмою. Головні і невідкладні заходи цієї програми були: а) озброїти пролетаріат, б) організувати Червону Армію на боротьбу з білогвардійськими військами, що йдуть навалю на Мюнхен, в) створити червону гвардію як підпору робітничій владі.

Таку саму революційність треба відзначити й у заходах з ділянки господарського життя, де за чергові завдання правили: націоналізація банків, конфіскація вкладів, настановлення через ради контролю над виробництвом то-що.

Які ж були можливості для створення Радянської Республіки 14 квітня? Це—безумовно наступ збройних сил Баварської Радянської Республіки, щоб зв'язати революційний рух Баварії з Північною Німеччиною. Але виявилось, що цей момент прогавив ще уряд Толлера. Контрреволюція вже до 14 квітня добре зорганізувала свої сили і перейшла в завзяту атаку. Перші бойові сутички зав'язалися в містах: Аллах, Дахан, Карлсфельд. Вони скінчилися успіхом для молодого пролетарського республіки.

Але далі пішли невдачі. Велику роль в тих невдачах відіграв дрібно-буржуазний характер мюнхенського пролетаріату, що пішов за вождем дрібної буржуазії—нам уже відомим—Толлером. Толлер зі своїми прихильниками провадить агітацію, проповідуючи пацифістсько-поразницькі ідеї, всіляко доводячи бездіяльність боротьби проти наступу контр-революції. В результаті заходів Толлера і К^о комуністів повалено 27 квітня.

Тоді створюється новий уряд з тим самим Толлером на чолі.

Червона армія ще в руках у комуністів, під командою матроса Егльгофера: Толлерові і його прихильникам пощастило зробити все, щоб дезорганізувати фронт і зірвати оборону. Свою політику Толлер виправдував тим, що не можна боротися зі сотисячною білогвардійською армією, коли вона що раз ближче насувається на Мюнхен. На-справді ж ми бачимо, що 1 травня білогвардійці безладно вступають у Мюнхен.

Тиждень тягнуться зав'язті бої. А далі звичайна картина перемоги контр-революції—озброєння буржуазії, білий терор з тюрмами, вироками, розстрілами робітників і т. інш.

Важка рука фашистського режиму захопила Баварію й держить її вже десяти рік. Але досвід сміливих спроб баварського пролетаріату ще добре прилежність німецькому робітництву майбутніх боїв.

Курт Айснер (праворуч) з дружиною і міністер Унтерляйтнер, с.-д. (посередині)

На вулицях Мюнхена в листопаді 1918 року

Ол. Полницький

НАШІ СОЛЯНІ БАГАТСТВА

СІЛЬ—це один з перших мінералів, що ним почала користуватися людина. З незапам'ятних часів вживає вона сіль як приправу до їжі,—отже перше знайомство з сіллю губиться в тих давніх віках, коли наш пращур почав вживати вогонь для готування страви. З бігом часу людський організм так пристосувався до вживання соли, що без неї життя стало неможливим. Тим то сіль стала одним з найнеобхідніших харчових продуктів.

Крім свого прямого призначення—бути приправою до їжі—сіль має ще чимале значіння як засіб для зберігання харчових продуктів, що швидко псуються. Згадати хоч би солону рибу, сало, масло, м'ясо, городину то що, що зберігаються під сіллю не один сезон. Нарешті в останні часи сіль набула чималої ваги в хемічній промисловості, де вона служить вихідним продуктом для безлічи хемічних сполучень, вживаних і в буденному житті і в модерній техніці.

Таке всестороннє пристосування соли говорить за те, яким величезним багатством ми володіємо, маючи соляні родовища, що своїми розмірами займають перше місце у світі. Не буде перебільшено, коли скажемо, що ми могли б своєю сіллю забезпечити весь світ. Найбільші запаси соли знаходяться в Астраханському районі.

Здобуток соли в Казакстані

Туркменські соляні промисли

Вантажать сіль у вагони

В одному озері Ельтон є її понад 3.200 міл. тон, а на дві Баскунчакського озера кількість соли досягає 1560 міл. тон. Не менші запаси соли маємо і в Слав'яно-Бахмутському районі. Тут шар кам'яної соли досягає потужности від 140 до 200 метрів. Чималі соляні родовища є і в Криму, на Уралі та в Сибірі.

Отже наше господарство, і зокрема наша молода хемічна промисловість, забезпечені сіллю—і до того ж дешевою сіллю—на довгі роки.

А. Тур.

ФОТО-ХИМ-ТРЕСТ

Москва, Рождественка, 5

Телеф. №№ 5-07-50, 5-64-58 и 81-17

ЛУЧШИЕ:

ФОТО

- ПЛАСТИНКИ
- БУМАГА
- ПРИНАДЛЕЖНОСТИ
- ХИМИКАЛИИ

КУСТТОРГ

(б. ВСНХ РСФСР)

Москва, Леонтьевский, 7
и Петровка, 12.

В БОЛЬШОМ ВЫБОРЕ: игрушки и игры для всех возрастов, научные забавы, этнографические игрушки, детские военные игры, строительные ящики, художественные пеналы и чернильницы, украинские глиняные вазы для рисования, механические музыкальные игрушки, кукольная мебель, сумки, ранцы и книгоноски, комнатные велосипеды (кустарь), художественные кустарные изделия, женские рукоделия, кружева, плетенные изделия. Елочные от 1 руб. и выше, камнерезные изделия, портсигары, порттабаки.

МЕБЕЛЬНЫЙ ОТДЕЛ

б. ДМИТРОВКА, 9.

МЕБЕЛЬ: конторская, гражданская, || **ЦЕНЫ НА ВСЕ ТОВАРЫ СНИЖЕНЫ**
больничная и детская. || **ПРОДАЖА ОПТОМ И В РОЗНИЦУ.**

Оптовый прейс-куррант высылается торгующим организациям БЕСПЛАТНО

НЕОБХОДИМЫЕ КНИГИ

В Д О М Е

Проф. Август Форель. Половой вопрос. Новейш. пер. д-ра Цукер. 400 стр. больш. форм. (том I и II) Ц. 4 р.

Д-р Н. Слетов. Половая неврастения, ее причины и лечение, с рисунками 3 исправл. и дополнен. издание 1928 г. 168 стр. цена 2 р. 60 к.

Д-р С. Воронов. Пересадка половых желез человеку, показания к пересадке мужских половых желез, оперативная методика и т. д. с 19 прекрасно выполн. рисунк. большого форм. 86 стр. цена 1 р. 25 к.

Д-р Якобсон. Половая холодность женщины, определение половой холодности, психол. влечения у женщины, физиология и патология полов. акта женщины, причины и последствия пол. холодности, лечение и т. д. 189 стр., 2-е изд., с 23 рис. 1927 г. Ц. 2 р. 25 к.

Левин. Противозачаточные средства 1928 г. 30 коп.

Половые болезни, д-р Шумбург. (Сифилис, шанкр, триппер), их сущность, распространение, борьба с ними и меры предост. от них. С 10-ю раскр. табл., 100 стр., Пер. с 5-го немец. изд. Ц. 1 р. 20 к.

Проф. Роледер. Полов. жизнь чело. норм. пол. влеч., поллюция, отсутствие или недостаточность полов. акта, чрезмерное пол. влеч. и т. д. перевод с 5-го немец. издания 1928 г. 230 стр. цена 1 р. 50 к.

Роледер. Физиология и патология полового акта, норм. пол. акт, злоупотр. норм. пол. акта и их посл., прерв. совокуп., ненормальн. пол. акт вследствие патол. измен. и т. д. 1928 г. 280 стр. ц. 1 р. 70 к.

Сифилис и его лечение. Проф. Г. И. Мещерский 250 стр. ц. 1 р. 50 к.

Гонорея женщины. Возбуд. гонор. (гонококк). Влияние гонор. на спос. к зачат. Перед. гонор. реб. и т. д. Перев. с немец. с пред. проф. Р. Фронштейна. с рис. 1928 г. 303 стр. ц. 2 р. 25 к.

Как предохранить себя от беременности. Д-р Дрекслер. 112 стр. 32 рис. 1927 г. Ц. 1 р. 20 к.

Кожно-венерические болезни. бол. волос, их леч., чесотка, веспушки и т. д. со множеством рец. проф. Ляшко и д-р Якобзон. Перев. с немецк. д-ра Кушнера. 200 стр. Ц. 1 р. 50 к.

Онализм у мужчин и женщин. Эротические сношения, виды онаизма, влияние онаистического акта на организм. Сравнение онаизма с совокуплением. Его леч. и распознавание и т. д. С рис. и указат. 290 стр. 2-е изд. 1928 г. Цена 2 р. 50 коп.

Проф. Коршелье. Продолж. жизни, старость, омоложение перевод с немецкого, под ред. проф. Анучина с 23 рис. 3 кн., стр. 435, цена 1 р. 75 к.

Д-р Любарский. Болезнь и борьба с нею, общие основы пред. бол. 1-ая помощь до прибытия врача. 172 стр. Цена 1 рубль.

Любовь в природе. История развития любви. Перев. с нем. Пименовой, сост. В. Бельше, ч. II Ворота любви. Любовное наслаждение и т. д., большого формата 294 стр. Ц. 1 р. Ч. III—Любовь и нагота. Невинность и брак. Нагота и стыдливость и т. д., больш. форм. 307 стр. Ц. 1 р.

Новость Федоров.—Домашний ремесленник. Полный самоучитель всех ремесел, работы по дереву, металлу, переплетные, малярные, печные, кровельные и т. д. 148 стр. Ц. 3 р.

Полная поваренная книга для хозяек, повар практик Кондратьев, различные скоромные и постные блюда, заготовки, соленья, маринование и т. д. 1024 рецептов. 226 стр. 1928 года, 2 р. 50 к.

Самоучитель кройки и шитья по новой системе дамских, мужских и детских, верхних и нижних вещей. Р. Ивасенко, 3-е исправленное и дополненное издание 1928 г. с 293 рис. и чертежами 194 стр. 3 р.

Альбом монограмм для метки белья, гравирования, резьбы, штампования, выпиливания, чеканки, отливки и т. д. Большой фо мат, в папке и в красках. Ц. 3 руб.

Украинско-росийский словарь, составил Никовский. Стр. 864 в переплете. 1928 г. Ц. 4 р. 50 к.

Исправление плохого почерка на хороший, полное рук. Калмыкова 1928 г., больш. форм., 64 стр., 1 р. 50 к.

Словарик затрудн. для правопис. слов составил по новому правописанию Абраменко, 25 издание 208 стр. Цена 25 коп.

Художеств.-историческая хрестоматия. Составлена П. Гейни с, сочинения: Шекспира, Байрона, Мельникова, Печерского, Уоллес, Островского, Вальтер-Скотта, А. С. Пушкина, А. Толстого, Конан-Дойля и т. д., больш. форм., 484 стр., 2 руб.

Спутник деревенского работника. Справочник на 1928 год, с предисловием М. И. Калинина, с приложением карты СССР в изыщном переплете, 549 стр. 1928 г. Ц. 1 р.

Сатирический чтен. декламатор 450 стр. в роскошном переплете, 1928 г. 2 р. 70 к.

Спутник читателя по газетам и журналам, словарь собствен. и географических имен, политических, экономических и технических терминов под редакцией И. Острецова. 248 стр. 1 рубль.

Кондитер. Руковод. к изгот. всевозм. кондитерских изделий: конфеты, карамель, монпасье, мармелад, пастила, доаже, шоколад, бобы, куличи, торты, пирожные, печенье, пряники, мороженное, желе, варенье. Заготовка наливки, составил Рудь З., с рисунками, 1928 года, 320 страниц. Цена 2 р. 50 к.

Контроль молочного хозяйства. Исследования молока, масла и сыра. 25 рис. 69 стр. Инженер-технолог Пантелеев 1 рубль.

Художеств.-танц. композиций, коллективных танцев, пантомим и инсценировок. Сборник с приложением нот 91 стр. 1 рубль.

Школа писателей. Основы литературн. техники проф. Г. Шенгели. 111 стр. 1928 г. а. 1 р. 50 к.

Гимнастика ума. А. Мирлес. Сборник загадок, шарад, задач, шуток, головоломок, и др. с решениями; с 134 рис., цена 2 р. 25 к.

Означенные книги высылают в один день без задатка. Пишите точно и ясно свой адрес. Пересылка по тарифу почты. При заказе не менее 7 рублей пересылка бесплатно.

Адресовать: Москва, 15 — 3-я ул. Бебеля, 4
Н. И. ВЕРИЧЕНКО

Цена 15 коп.

ИСКУССТВЕННЫЕ ПАЛЬМЫ

от 3-х РУБЛЕЙ

ВЫСЛАЮТСЯ
НАЛОЖЕННЫМ
ПЛАТЕЖОМ

Контorsk. ул. (Красно-
октябрьская), № 5,
Рыбальченко

НОВАЯ КНИГА САМОУЧИТЕЛЬ КРОЙКИ МУЖСКОГО ПЛАТЬЯ

с 73 РИСУНКАМИ и ЧЕРТЕЖАМИ

Цена 1 руб. 80 коп., с пересылкой 2 р.

Москва, ул. Герцена, 22-42.
Книжный склад „КНИГОВЕД“

Д Л Я О Т Р Е З А

ГОСУДАРСТВЕННЫЕ
ЗАОЧНЫЕ КУРСЫ

КРОЙКИ и ШИТЬЯ

ПРИ МОСК. ТЕХН. КУСТАРН. ПРОМЫШЛ. В. С. Н. Х.

Утверж. Главпрофбром

1-й выпуск заданий вышел из печати и разсылается:

ЗАДАЧА КУРСОВ—дать знания по кройке и шитью на дому всех видов одежды, также возможность использования в качестве пособия учащимся на курсах кройки и шитья, в кружках при клубах, избах-читальнях и групповых занятиях

**ОБУЧЕНИЕ НА КУРСАХ—1 ГОД
12 ВЫПУСКОВ—ЗАДАНИЙ.**

ПЛАТА 9 РУБ. В ГОД. — ПЕРВЫЙ ВЗНОС 2 РУБЛЯ.

По окончании курса—выдается свидетельство.

ВЫШЕЛ СПРАВОЧНИК
О ЗАОЧНЫХ КУРСАХ

КРОЙКИ и ШИТЬЯ

Цена 20 коп. марками
Москва, Тверская 13.

Д Л Я О Т Р Е З А

Зубная паста Хлородонт

прекрасно освежающая мятная зубная паста в тубах.

Зубной порошок Хлородонт

прекрасно действующий мятный зубн. порошок в жестянках и пакетах.

Зубной элексир Хлородонт

прекрасный ароматный зубной элексир в флаконах.

Германское Концессионное Предприятие Лаборатория Лео Дрезден Москва, Ольховская 14.